

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

Biuro Obsługi Wydziału Neofilologii
Wpłynęło dnia 3.04.2020
Podpis *[Signature]*

Wydział Lingwistyki Stosowanej
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
02-678 Warszawa, ul. Szturmowa 4

Prof. dr hab. Ewa Żebrowska zebrowska.ewa@uw.edu.pl

Warszawa, dn. 2. 03. 2020 r.

RECENZJA

monografii Jarosława Aptacego pt. *Ausgewählte Aspekte der Infinitivkomplementierung aus sprachvergleichender Sicht. Eine minimalistische Studie* (2019) i pozostałych osiągnięć naukowych oraz osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Habilitant

Jarosław Aptacy jest przedstawicielem średniego pokolenia germanistów, pamiętających takich nieżyjących już Mistrzów, jak prof. A. Bzdęga. Od początku swej drogi akademickiej Habilitant związany był z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie w roku 1996 ukończył studia i rozpoczął pracę w Instytucie Filologii Germańskiej. W roku 2004 uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa na podstawie rozprawy *Argumentrealisierung in deverbalen Nominalphrasen im Deutschen und Polnischen*, napisanej pod opieką naukową prof. Gabrieli Koniuszaniec. Współpraca ta przesądziła również o dalszym profilu badawczym Habilitanta, sytuując go w nurcie gramatyki transformacyjno-generatywnej. Jako podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego dr Jarosław Aptacy przedłożył swój dorobek naukowy, wskazując na główne osiągnięcie, jakim jest wydana drukiem w roku 2019 na Wydziale Neofilologii UAM w Poznaniu monografia pod tytułem *Ausgewählte Aspekte der Infinitivkomplementierung aus sprachvergleichender Sicht. Eine minimalistische Studie*, o objętości 206 stron. Ponadto przekazana dokumentacja zawiera spis osiągnięć Habilitanta w sferze naukowej, jak również informację o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzatorskich. Od momentu zatrudnienia na uniwersytecie na stanowisku asystenta (tak wypada się domyślać) do promocji upłynęło przewidziane w ustawodawstwie 8 lat, a więc rozwój naukowy przebiegał miarowo i zgodnie z oczekiwaniami. Od obrony pracy doktorskiej do złożenia wniosku habilitacyjnego upłynęło już 1 lat 15, nie był to więc okres dynamicznego rozwoju Kandydata.

W przebiegu dotychczasowego zatrudnienia dr Jarosław Aptacy nie podaje informacji o kolejno zajmowanych stanowiskach. Dziwi też sformułowanie, iż od roku 1996 do 2019 był zatrudniony w IFG UAM z przerwami, urlopy naukowe czy też staże naukowe nie przerywają przecież ciągłości zatrudnienia.

Rozprawa habilitacyjna wskazana jako główne osiągnięcie naukowe

Przedmiotem przedstawionej do awansu naukowego publikacji są wybrane aspekty komplementów bezokolicznikowych w ujęciu ostatniej wersji gramatyki N. Chomskiego, tzw. programu minimalistycznego, który od roku 2005 doczekał się już kolejnych wersji. Przeprowadzona analiza ma ponadto charakter porównawczy dla pary języków polskiego i niemieckiego. Gramatyka transformacyjno-generatywna była od momentu jej powstania modyfikowana i upraszczana aż do ostatniego modelu, w którym jej twórca pozostawił jedynie formę logiczną i dźwiękową/fonetyczną języka. Ciągłe „poprawianie” przez Chomskiego zaproponowanej teorii może świadczyć o deficytach każdego z dotychczasowych rozwiązań, a zarazem o dążeniu do perfekcyjnego konstruktów teoretycznego, mając na uwadze przede wszystkim ekonomię opisu lingwistycznego, oddającego reguły i regularności zachodzące w trakcie użytkowania języków naturalnych. Należy się z tym liczyć, – odwołując się do słów samego Chomskiego¹ – iż procesy postulowane w jego teorii wydają się jednak być czystymi tworamii teoretycznymi, wymuszonymi przez metodologię badań językoznawczych, a ponieważ niektóre założenia gramatyki uniwersalnej są teoretyczne, nie dostarczymy niezbitych dowodów, potwierdzających istnienie danego procesu.

Modelowanie jest zresztą szeroko rozpowszechnione w wielu naukach – wszędzie tam, gdzie bezpośrednie badanie danego wycinka rzeczywistości jest z różnych względów trudne lub wręcz niemożliwe. Gramatyka transformacyjno-generatywna stając się sformalizowanym modelem języka naturalnego (w pierwszym rzędzie jednak języka angielskiego), głównie składni, odegrała pod tym względem w lingwistyce istotną rolę, zbliżając ją nawet do systemów formalnych lub nawet do lingwistyki matematycznej. To, co uwypuklili jej przedstawiciele, to przede wszystkim systemowy charakter języka oraz jego matematyczno-biologiczny charakter. Uwierzono też wręcz w moc algorytmicznego programowania takich systemów użytkowych, jak język (naturalny). Poczynię jeszcze jedną uwagę, a mianowicie, że takie podejście może doprowadzić do pewnej formy idealizmu, przed którą może ustrzec stanowisko realizmu w rozumieniu Arystotelesa, dostrzegające

¹ Noam Chomsky (2005): *Three Factors in Language Design*. „Linguistic Inquiry”. Vol. 36, Nr 1. Winter. Massachusetts Institute of Technology (MIT), 1-22.

rzeczywisty status ontologiczny badanych obiektów. W przypadku języka/języków to nie tylko wymiar systemowy, biologiczny i kognitywny, ale również komunikacyjno-społeczny². Trudno zresztą w tym miejscu dyskutować z założeniami programu minimalistycznego (tudzież jego wcześniejszych wersji), z głównymi jego tezami i z mocą eksplanacyjną tej teorii. Moim zadaniem jest ocena dorobku i wkład Habilitanta w rozwój dyscypliny, którą reprezentuje. Akceptując bogactwo możliwości opisu lingwistycznego, wielość nurtów i kierunków, gramatyka transformacyjno-generatywna jawi się jako jeden z funkcjonujących i rozwijanych modeli, zaś Chomsky jako jego twórca jest jednym z najczęściej cytowanych naukowców na świecie.

Jak wspomniałam na początku, Habilitant jako młody naukowiec został ukształtowany przez swych mentorów, a więc decyzja dotycząca modelu analitycznego była niejako przesądzona, a mianowicie obrany został (sub)model oparty na przesunięciu (*Movement Theory of Control*, dalej: MTC), stosowany w obrębie komplementacji bezokolicznikowej i nadający się wg Autora doskonale od strony metodologicznej do zastosowania go w badaniach kontrastywnych i typologicznych.

Przedstawiona do recenzji monografia sformułowana jest w sposób ścisły, a podstawowy cel został określony jako objaśnienie istoty bezokolicznikowego członu frazy werbalnej w ujęciu kontrastywnym. W ostatecznej zaś perspektywie cel ten został zarysowany jako rekonstrukcja uniwersalnych mechanizmów kontroli o charakterze mentalno-formalnym, warunkujących tworzenie bezokolicznikowych komplementacji (str. 12). Książka składa się z przedmowy, ze wstępu o charakterze metodologicznym (= rozdział pierwszy, str. 11-16), z czterech obszernych zasadniczych rozdziałów, zakończenia wraz podsumowaniem, spisu literatury, zestawu skrótów oraz z indeksu terminów. Rozdział drugi (str. 17-64) omawia rozwój gramatyki generatywnej począwszy od jej najwcześniejszych modeli. Szczególną uwagę poświęcił Autor założeniom i głównym operacjom programu minimalistycznego (MP), jakimi są *Merge* i *Move/Movement*. W przypadku procesów *Merge* mamy do czynienia z nieograniczonym, zhierarchizowanym systemem konstruowanych wyrażen, co wg Habilitanta stanowi „definitorisches Merkmal der menschlichen Sprache” (str. 64), *Movement* zaś po zredefiniowaniu okazuje się być odmianą *internes Merge*. W rozdziale trzecim (str. 65-111) Jarosław Aptacy wykazuje metodologiczną przewagę *Movement Theory of Control* jako narzędzia do analizy różnych konstrukcji, przede wszystkim do takich, których derywacje bazują na przesunięciu argumentowym, w tym do bezokolicznikowych konstrukcji z kontrolą, konstrukcji z

² Ehlich, Konrad (2009): *Oberflächen, Performanzen und die Tiefe*. W: Linke/ Feilke (Hrsg.) *Linke, Angela/ Feilke, Helmuth (ed.): Oberfläche und Performanz. Untersuchungen zur Sprache als dynamische Gestalt*. Tübingen, 19-32.

podniesieniem, czy struktury strony biernej lub z zaimkami zwrotnymi. W językach innych niż niemiecki i polski mogą być ponadto z powodzeniem analizowane konstrukcje z fonetycznie wyrażonym podmiotem bezokolicznika, tzw. kontrola wsteczna, w których ów podmiot może kontrolować fonetycznie pustą frazę w konstrukcji nadrzędnej, a także i takie przypadki, gdzie kontrola zachodzi między zdaniem opartym na formie osobowej czasownika i in. MTC uprościła znacznie modelowanie gramatyki, rezygnując m.in. z kryterium *Theta* dlatego, iż w programie minimalistycznym nie ma już struktury głębokiej (*D-Structure*), a pozostawiono jedynie operacje konieczne z racji przyjętych systemów fonetyczno-percepcyjnego i konceptualno-semantycznego. Ponadto MTC została z sukcesem zaaplikowana do wielu języków różniących się genetycznie i typologicznie, a monografia Jarosława Aptacego wniosła do tych badań istotny wkład. Rozdział czwarty (str. 113-154) poświęcony jest konstrukcjom bezokolicznikowym i problematyce koherencji, a w szczególności bezokolicznikom w języku niemieckim z *zu*. Rozważaniom tym Habilitant zgodnie z obranym na początku celem nadał charakter porównawczy, wykazując możliwość analizowania za pomocą MTC podobnych konstrukcji z efektem przepustowości składniowej w językach polskim, rosyjskim i in., jak ma to miejsce w przypadku niemieckich koherentnych bezokoliczników. I wreszcie ostatni piąty rozdział (str. 155-182) dotyczy występujących w języku polskim bezokolicznikowych konstrukcji czasownika posiłkowego (*copula*) z przymiotnikowym orzecznikiem imiennym. Występowanie konkurencyjnych form tego ostatniego bądź jako narzędnik bądź jako mianownik Autor wyjaśnił posługując się również MTC. Pracę wieńczy podsumowanie i aneksy, a także zwyczajowo spis literatury. I tu mam uwagę natury edytorskiej, a mianowicie częściowo widoczne jest już w samym tekście, a z największą częstotliwością powtarza się w bibliografii przeoczenie korektorskie, polegające na braku prawego nawiasu lub występowaniu w jego miejscu innych znaków graficznych (np. str. 152).

Reasumując: przedstawioną do recenzji monografię oceniam bardzo pozytywnie. Dr Jarosław Aptacy na potrzeby realizacji postawionego celu wypracował „minimalistyczny” aparat metodologiczny i doskonale porusza się w ramach teoretycznych obranego modelu gramatycznego, co pokazał na kolejnych stronach swej książki, prezentując spójny i harmonijny wywód. Praca jest mocno osadzona w przyjętym modelu, a Habilitant bez wątplenia jest znawcą i specjalistą w tym zakresie. Podkreślić należy, iż przyjęte założenia metodologiczne konsekwentnie przeprowadzone w analizie badanego korpusu prowadzą do nowego wzbogaconego spojrzenia na zasady syntaktyczne dotyczące wybranych aspektów komplementacji bezokolicznika. Jeśli miałabym sformułować słowa krytyki, to wobec koncepcji gramatyki generatywnej, z czego w tym miejscu zmuszona jestem zrezygnować. Mam jedynie pewien niedosyt, brakuje mi mianowicie szerszego spojrzenia na

związki syntaktyczne, procesy i ich przyczyny, a przede wszystkim usytuowania gramatyki generatywno-transformacyjnej na tle innych gramatyk, pokazania, iż Habilitant jest gramatykiem, badaczem składni i erudytą, a nie wyłącznie przedstawicielem jednego nurtu. Ale takie było zamierzenie Autora, które na potrzeby awansu naukowego absolutnie podzielam i z którym się zgadzam. Przyjmując jednak za A. Groblerem³, iż podstawową funkcją nauki jest wyjaśnianie, a prawa i uteoretyzowane opisy można traktować jedynie jako instrumenty wyjaśniania w nauce, Kandydat do stopnia doktora habilitowanego wywiązał się ze swojego zadania bardzo dobrze.

Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Z pozostałego dorobku naukowego w okresie po uzyskaniu stopnia doktora wyłania się obraz naukowca o określonym profilu badawczym. Dorobek ten nie jest może imponujący pod względem ilościowym z uwagi na 15-letni okres, w jakim powstawał, walory jakościowe jednak to rekompensują. Jarosław Aptacy opublikował w tym czasie jedną monografię, 22 artykuły, częściowo w czasopiśmie indeksowanych i z listy ministerialnej oraz 4 artykuły we współautorstwie, jest również redaktorem dwóch publikacji. Zarówno publikacje, jak i aktywność konferencyjna krajowa i międzynarodowa (19 wystąpień) koncentrują się głównie wokół problemów składniowych. Na uwagę zasługuje artykuł opublikowany z chińską lingwistką, który powstał podczas stażu naukowego Habilitanta na Sichuan International Studies University w Chongqing/Chiny, co można potraktować jako otwarcie się na nowe perspektywy badawcze. W tym miejscu warto też wspomnieć o pozostałych zagranicznych stażach naukowych dra Jarosława Aptacego, wymienionych szczegółowo w autoreferacie. W zestawieniu dorobku brak jest niestety informacji o liczbie cytowań wg bazy Web of Science i o indeksu Hirscha, jak stanowi wymóg ustawodawcy w Rozporządzeniu Ministra MNiSW z dnia 1 września 2011 r. (Dziennik Ustaw Nr 196, poz. 1165).

Osiągnięcia w zakresie dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego i organizacyjnego

Habilitant posiada również osiągnięcia w tym zakresie. Jest doświadczonym nauczycielem akademickim o 24-letnim stażu. Prowadzi zajęcia zarówno w UAM, jak i w Europejskim Uniwersytecie Viadrina we Frankfurcie/Odrę. Uczestniczył w programie europejskim (Erasmus+), goszcząc z wykładami w Uniwersytecie Justusa Liebiga w Gießen, a na Uniwersytecie Christiana Albrechta w Kilonii regularnie wykłada na międzynarodowych kursach języka i kultury niemieckiej dla cudzoziemców. Należy podkreślić również działalność dydaktyczną na w/w wymienionym uniwersytecie w Chinach. Znajomość wielu języków obcych, włącznie z językiem japońskim i

³ Adam Grobler (2008): Metodologia nauk. Wydawnictwo Aureus/Wydawnictwo Znak. Kraków, str. 251

chińskim jest z pewnością dużym atutem Habilitanta, ułatwiającym pracę naukową i komunikację w kontaktach na niwie międzynarodowej. Jarosław Aptacy ma również osiągnięcia w zakresie działalności organizacyjnej i popularyzatorskiej.

Reasumując: Dr Jarosław Aptacy reprezentuje wysoki poziom warsztatu naukowca i osiągnął dojrzałość i samodzielność naukową. Swoją monografią wypełnił lukę w dotychczasowych badaniach. W trakcie swej dotychczasowej kariery akademickiej wykazał się istotną aktywnością naukową, dydaktyczną i organizacyjną. Stwierdzam więc, że osiągnięcia naukowe dra Jarosława Aptacego spełniają wymogi ustawy *O tytule i stopniach naukowych* i w związku z powyższym wnoszę o nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego.

Ewa Tebczewska